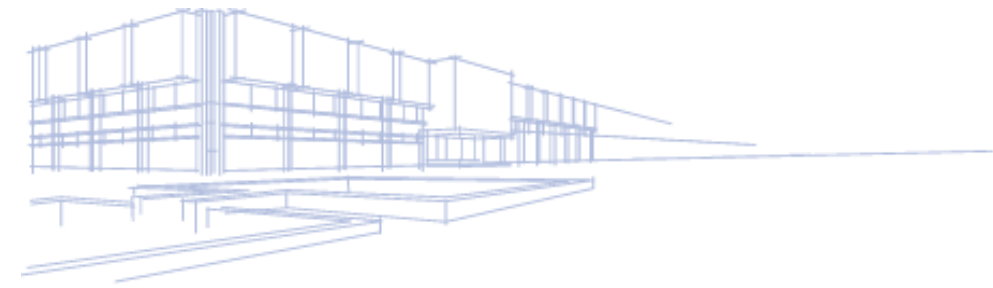

Raamatukogude surm või ümbersünd?

Kristina Pai, Anneli Sepp

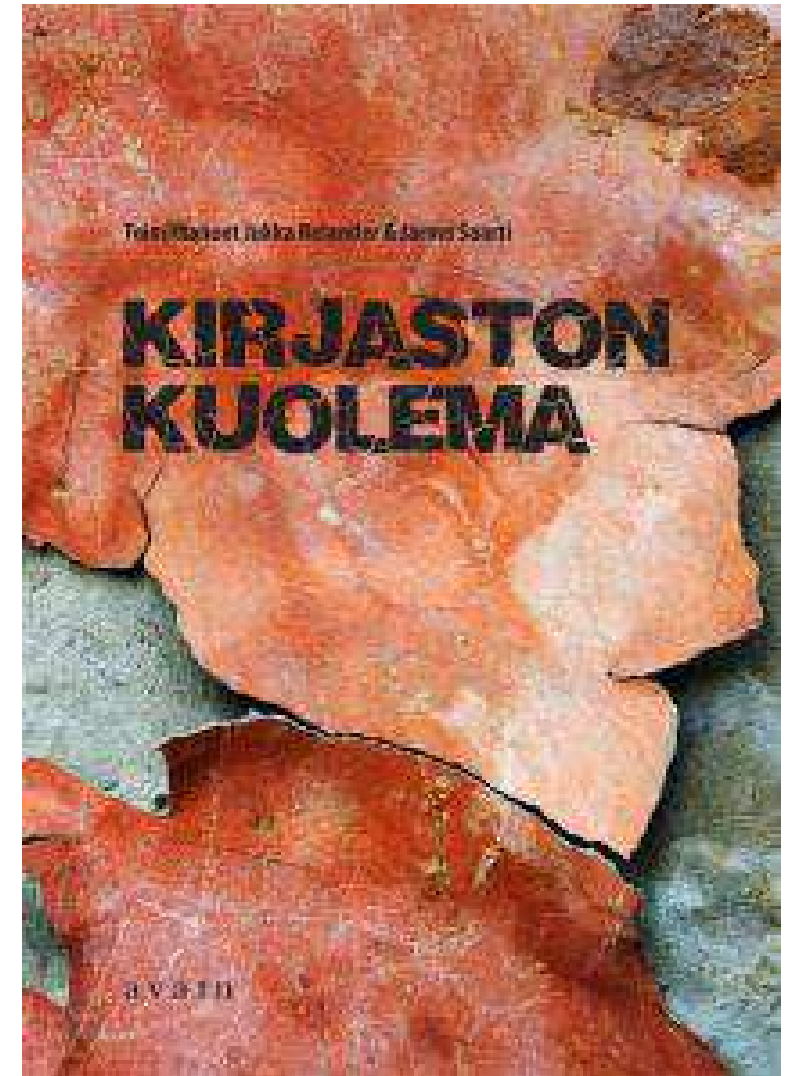
Tartu Ülikooli Raamatukogu

VIII teadus- ja erialaraamatukogu päev, 22. oktoober 2015

Soomes on 2015 kevadel ilmunud artiklikogumik „Kirjaston kuolema“

Toimetajad Jukka Relander ja Jarmo Saarti
(Soome Raamatukoguhoidjate Ühingu president ja Ida-Soome Ülikooli raamatukogu direktor)

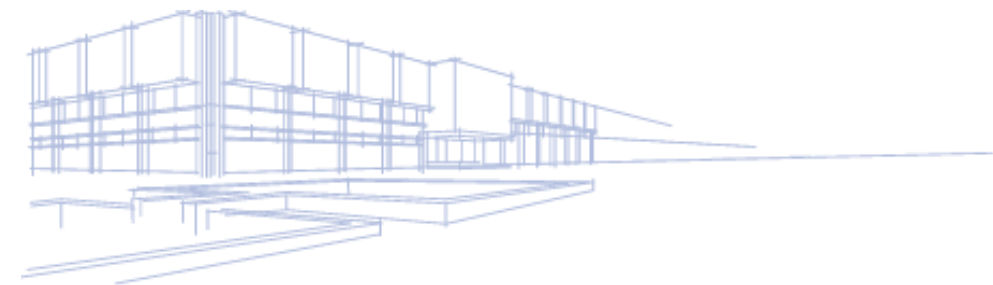
Millised on meie unikaalsed teadmised?

- Kas oleme osavamad infootsijad kui üliõpilane?
- Kas ilma raamatukoguta saab doktorikraadi?
- Äkki Googlest piisabki?

Vincas Grigas:

<http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/46559>

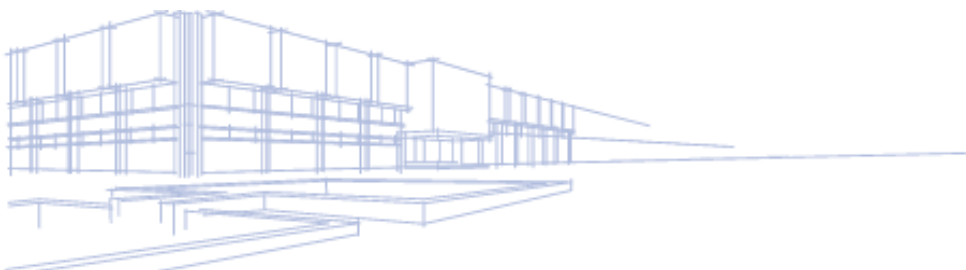

ENNUSTUSI

- Televisiooni tulek = kino ja teatri lõpp
- E-kaubandus = postkontorite lõpp
- E-raamatu tulek = paberraamatu lõpp
- E-õpe, e-kursused, MOOCid = ülikoolide lõpp
- Internet, e-raamatukogud = **raamatukogude lõpp**

jne...

Mitmed ennustused on pigem lõppenud muutustega mõnes aspektis.

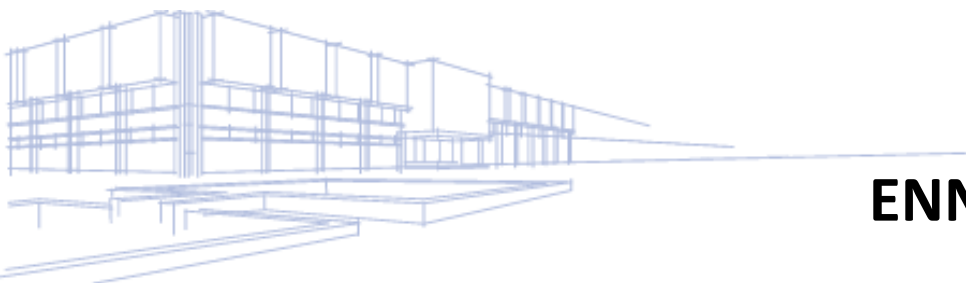

SAMAS

kadusid hobukaarikud - kui tulid autod
kadusid trükipressid ja trükimasinad - kui tulid arvutid

PARALLEELSELT ON OLEMAS

postkontor - pakiautomaat
teenindajaga poekassa - mehitamata poekassa
tõlketeenus - automaattõlge
raamatukoguhoidja - laenutusautomaat
jne..

ENNUSTATAKSE, et

- suur osa senistest **ametitest** kaob või muutub täielikult
- **töökohtade** arv väheneb, sest palju protsesse automatiseeritakse
- **programmeerimine** on tulevikus 20% tööde tavaline osa
- inimestel on rohkem **vaba aega**, et tegeleda hobidega
- **elanikkond** vananeb
- **linnastumine** hoogustub veelgi
- inimesed **liiguvad** ja vahetavad elukohti eri mandritel.
- **Pagulased** nii rikastavad ühiskonda kui ka toovad uusi lahendamist vajavaid tegevusi

MUUTUSI, mis mõjutavad raamatukogusid

- **Kirjutamisoskus**

- käsitsi: krihvel, sulg, pastakas
- klaviatuuril toksimine
- nutiseadmel sõrmega vedamine
- häälkäsklused

- **Lugemisoskus**

- Funktsionaalne kirjaoskus (sisu mõistmise oskust rõhutati ka nt. 1950ndatel)
- Digitaalne kirjaoskus
- Visuaalne „lugemisoskus“ (aju käitub teksti või pildi puhul erinevalt)

- **Kasutaja harjumused, eeldused**

- Google' loogika (e-kataloogis ei saa otsida eesnime järgi...)
- Infot on vaja kohe ja kiiresti (ei rahulda, et vastus tuleb homme)
- Mugavus igas mõttes – kohmakas lahendus ei sobi, kasutaja läheb mujale, sest teenusepakkujaid on veel

Muutused internetiajastul

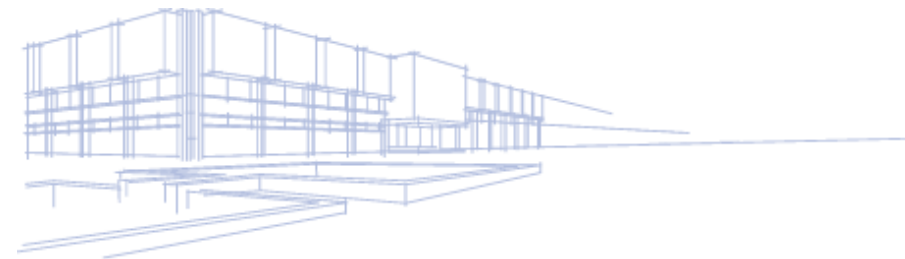
ENNE	NÜÜD
Kõik kasutajad pidid käima raamatukogus	Hoonesse tuleb peamiselt üliõpilane, teadlane kasutab e-kogusid seal, kus soovib
Raha kulus paberväljaannetele – rk oli kogude omanik	Põhiosa rahast e-teadusele – rk teenuse vahendaja
Säilitati peaaegu kõike	Säilib unikaalne ja kasutatav, ebavajalik kustutatakse (seda hoiab keegi teine)
Töötajal üks ülesanne	Multifunktsionaalsed töötajad
Hoones palju kinniseid tsoone (hoidlad, tööruumid)	Hoone avamine lugejatele – avakogud ja avahoidlad; mitmed töötajate ruumid lugejate käsutusse
Üksikud internetiarvutid piiratud kasutusega	Kogu hoones Wifi-võrk , kõigil võimalus kasutada e-kogusid
Avatud piiratud ajal	E-raamatukogu avatud 24/7

Ümbersünd – digitaalne raamatukogu

- Retrokataloogimine
- Digiteerimine ja digitaalse sisu säilitamine
- E-väljaanded
- Teadusandmed
- Koduleht, FB, Twitter
- Wifi raamatukogus
- RFID
- Raamatukoguhoidja ja lugeja uued IT oskused

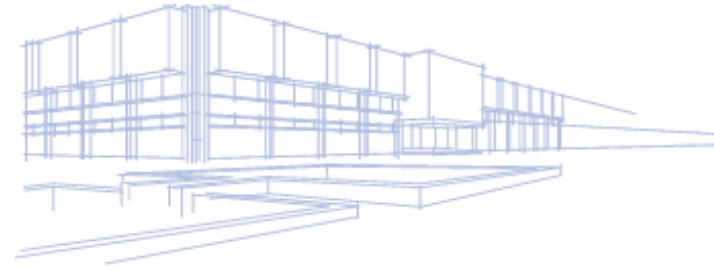

Mida e-kogud mõjutavad?

- **Ruumi planeerimist** – arvutitöökohad, grupitööruumid, vähese kasutusega kogud saalist hoidlasse (või mahakandmisele).
- **Kogude kirjeldamist** – uus loogika: mida, kus ja kuidas kajastada, kui e-kogud on ajutised? Kas kirjeldada kataloogis?
- **Teenindajatel** aktiivsem õpetajaroll
- **Töötajatel** vajalikud uutmoodi oskused (IT, autoriõigus, plagiaadituvastus, e-kogudes orienteerumine, pedagoogioskused jne)

Uus „ärimudel“ - raamatukogu kui vahendaja, mitte omanik

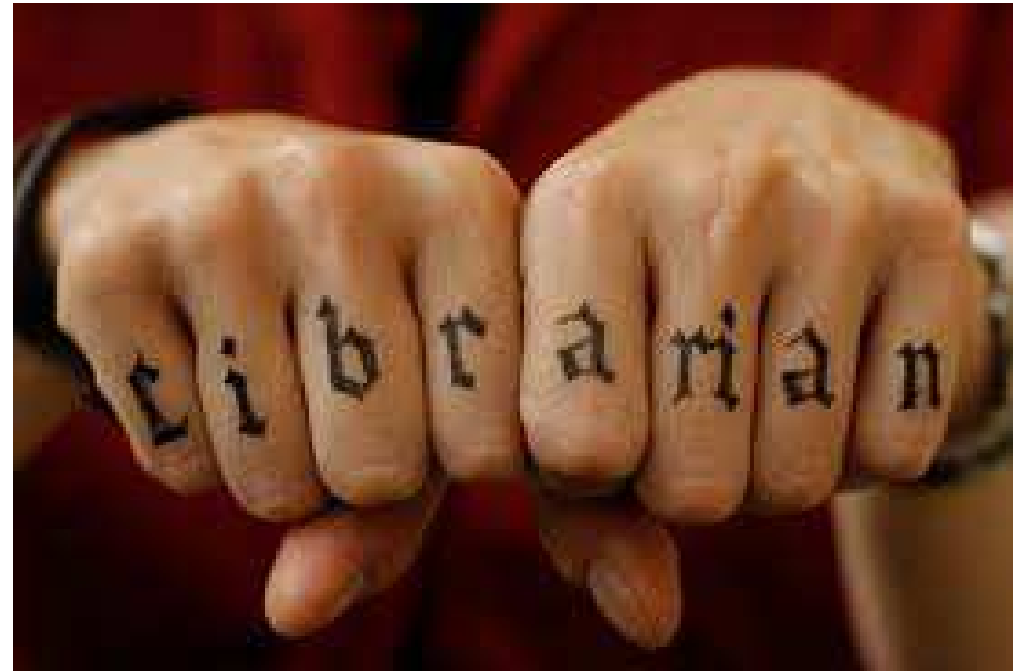
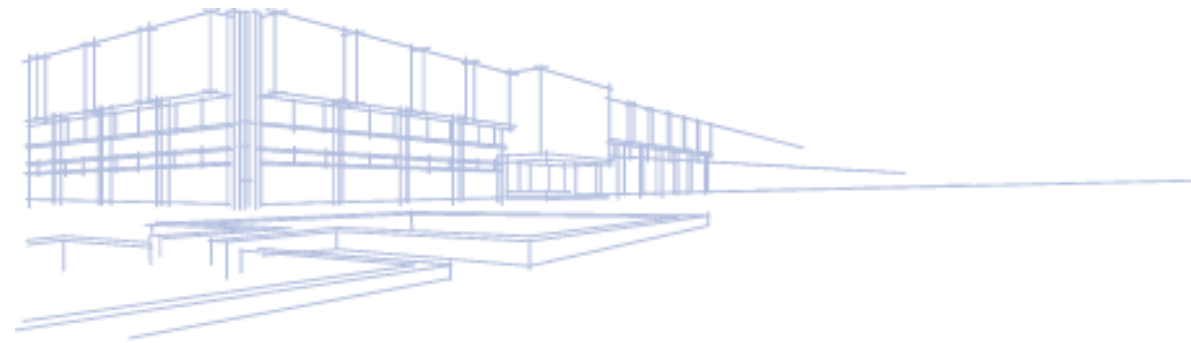
- **Komplekteerimisel** - juurdepääs infole, mitte selle omamine
- **Kataloogimisel** kopeerkataloogimine, avaandmed
- **Teenused** – teiste teenuste vahendamine (nt. erinevate tarkvarade baasil loodud keskkondade propageerimine)

Ümbersünd – postdigitaalne raamatukogu

- Postdigitaalne ühiskond – digitaalne info ja -seadmed on kõigil igapäevakasutuses.
- Rk-d põhirõhk pole enam mitte digiteerimisel (tavaline tööprotsess), sest suur osa kogudest sündinud digitaalselt.
- Uurijatele pakub huvi digitaalse mõju kasutajale: kuidas digitaalne info mõjutab lugeja mõtlemist, käitumist ja harjumusi.
- Teha vastavalt sellele raamatukogu nähtavaks: kui raamatukogu vahendatavat infot pole Google esilehel, pole teda olemas.
- Igakülgne info avatus – avatud juurdepääs, avatud teadus, avaandmed jne

**If librarians want to be seen as experts,
then their expertise has to be visible**
(Dempsey, Lorcan 2012).

Mart Laari kõnest 2001. aastal (visioon 2020)

Jõudmaks paremasse tulevikku tuleb tõsiselt tööd teha, tasakaalustades oma tegevuses kolme põhimõtet: **säästvus, avatus ja rahvuslus**.

Säästvus sunnib meid mõistma kõikide asjade hinda ning tegema otsuseid mitte hetkevajadusi, vaid tulevikku arvestades. Säästvuse seisukohalt on parim investering tulevikku hea haridus.

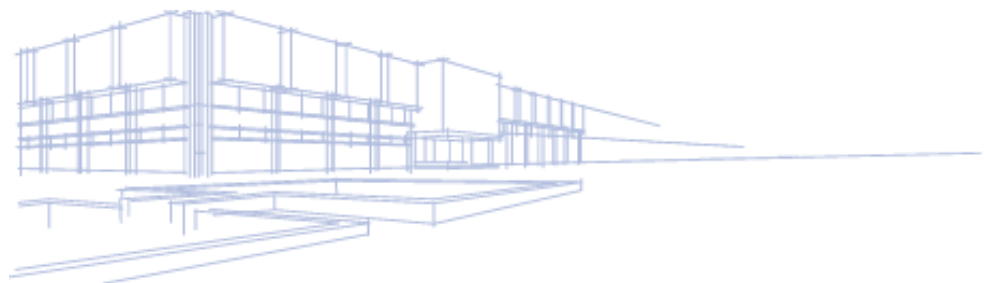
Avatus hoiab meid konkurentsivõimelisena järjest väiksemaks muutavas maailmas, kus kõik kõigist üha enam sõltuvad.

Rahvuslus võimaldab meil selles maailmas omada kindlat tugipunkti, millest kinni hoida ning millele tuginedes maailmas julgelt tegutseda. /.../

Seejuures pole esitatud eesmärke võimalik saavutada igaühel üksinda edasi pürgides, vaid üksnes kogu Eestit nende nimel kaasa haarates. Eesti vajab kogu Eestit, kõiki erakondi, kogu ühiskonda ühendavat “Lepingut Eestiga”. /.../

Meie asi pole teada, mis on võimalik ja mis võimatu. Meie ülesanne on enda väiksust kasutades teha asju, mis on suurtel ja tugevatel võimatud. Sel kombel edasi sammudes tagab Eesti endale parema tuleviku.

<http://deephthought.ttu.ee/ajaleht/tp2001/11detsember2001/tulevik.html>

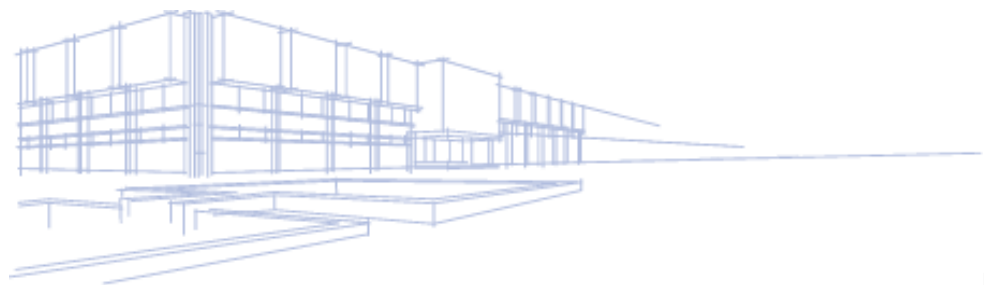
Meie võimalusi

ERÜ on algatanud visioonidokumendi koostamise Eesti raamatukogude tuleviku kohta. Üks selle eesmärke on teha raamatukogude e-teenused koostöös kõigile nähtavaks ja arusaadavaks.

Et iga inimene mõistaks:

- raamatukogud on kõigile avatud, igaüks on oodatud,
- teenused on ühtmoodi mõistetavad (teat. teenuse standard),
- on selge, kust mida otsida (nt. e-raamatud on laaditud ESTERisse või ei, ISEs jätkub artiklite kajastamine ka peale failide kättesaadavust või ei jne).

Selle saavutamiseks teha ühiseid teavitusi, pressiteateid, kampaaniaid.

Meie võimalusi

E-kataloog

- ESTERi jätkuv arendamine: E-kataloogid nutiseadmetega mugavalt kasutatavaks; kaanepildid; ID-kaardiga sisselogimine jm
- RIKS ja URRAM ühele platvormile
- Ühtse lugejakirje loomine

E-andmebaasid

- E-varamu kui (Eesti) andmebaaside siduja, ühisotsingu pakkuja, selle eeldus on standardised andmevahetusprotokollid
- Andmebaaside ühisostud (laiendada huvi korral ka partneritele)

RVL

- Eesti-sisene RVL samadele alustele (täna osa tasuta, osa mitte)

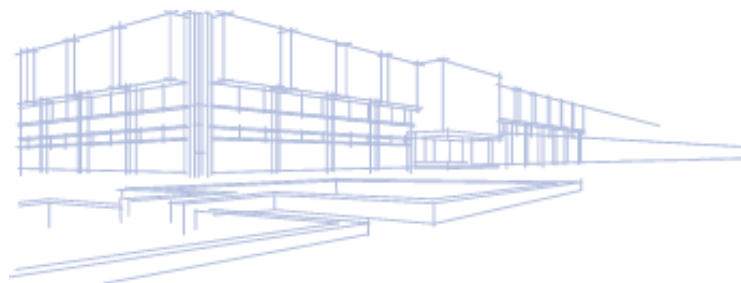
Muutama peab mõtteviis

Avatus

- Raamatukogu ei ole avatud kindlatel aegadel, vaid on juurdepääsetav 24h
- Ilma järelvalveta raamatukogu paikneb rahvarikas keskkonnas, kaubakeskuses, jaamas
- Avatud juurdepääsu põhimõtete juurdumine
- Eraisikute kaasamine

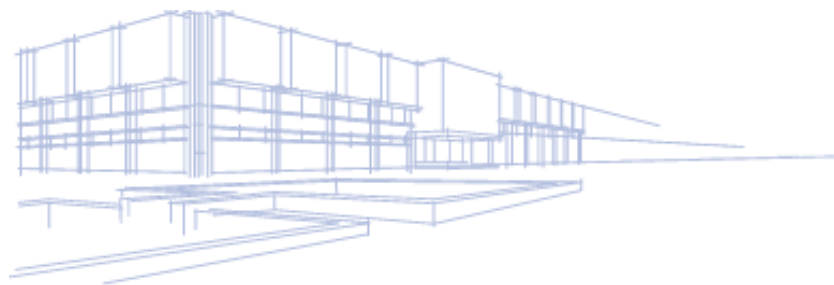
Töötaja

- Mitte kitsas spetsialist, vaid multifunktsionaalsete oskuste ja teadmistega isik
- Sõbralik nõustaja, kes ei mõju hirmuäratavana
- Valmisolek uuteks tegevusteks ja tööülesanneteks
- Pidev enesetäiendamine – internetist leiab kõike!
- Oma mugavustsoonist väljatulemine, huvi kogeda uut
- Teiste (mälu)asutuste andmebaaside tundmine ja vahendamine – internetil pole piire!

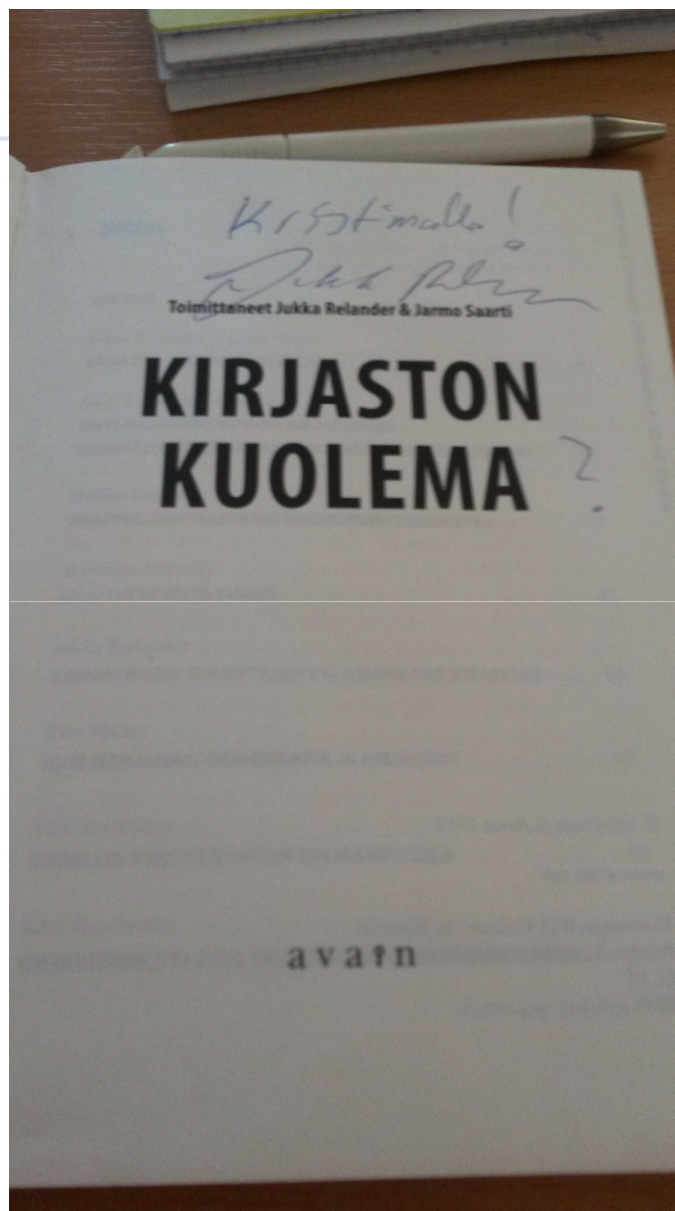

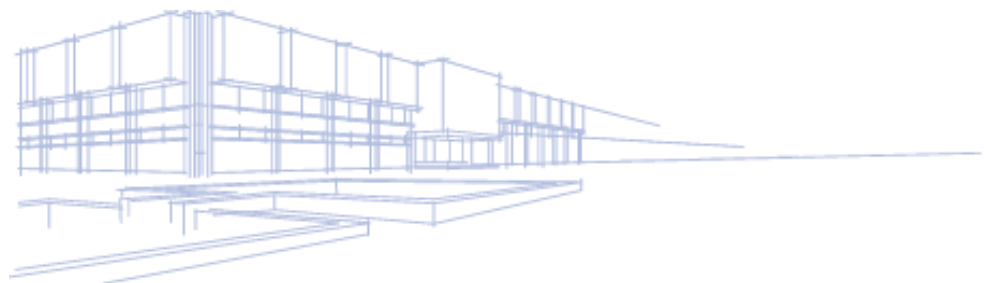
Muutama peab mõtteviis

- Füüsilise keskkonna muutmine
  - Kõrge laenutusleti asemel koos lugejaga kõrvuti arvuti taha
  - Kogud on suures osa avariilitel
  - Raamatukogus on kõrvuti vaikse töötamise, grupitöö, puhke- ja suhtlusalad
  - Ratastel mobiilne mööbel, mis võimaldab kujundada ruumi vastavalt vajadustele
  - Rohkelt iseteenindusvõimalusi: lugeja laenutab/tagastab/prindib/skannerib ise
  - Energiasäästlikud lahendused (valgus, vesi, küte)
- Elektroonilise keskkonna muutumine
  - Pakkuda positiivset kasutajakogemust
  - Arvestamine mitmekeelsete kasutajatega

**Trükiviga – pealkirjast
kadus kirjastamise
käigus „?“**

Head koostööd soovides!

Kristina.Pai@ut.ee
Anneli.Sepp@ut.ee